

7. Česká literatura v období 1. a 2. fáze národního obrození

Příčiny národního obrození: v českých zemích absolutismus za vlády Marie Terezie a jejího syna Josefa II., podporovali osvícenské myšlenky, které jim napomáhaly udržet absolutismus, za jejich vlády se rozmohla germanizace, poněmčování, Josef II. stanovil němčinu jako jediný možný úřední jazyk, čeština vymizela z vysokých škol, vytlačila i latinu, česká literární tvorba nevycházela knižně, čeština do pozadí, zároveň bylo ale 1781 zrušeno nevolnictví, díky čemuž se podařilo udržet češtinu, protože do poněmčovaných měst přicházelo česky mluvící obyvatelstvo

Národní obrození = proces, při kterém se zastavil jazykový úpadek češtiny, vytvořil se nový spisovný jazyk a s ním se obrodila i česká národní literatura, která začala být opět hojně vydávána, obnovení české kultury vůbec

- 80. léta 18. století, po roce 1848 už český národ vystupuje bez potíží jako svébytný, formuluje vlastní politický program, jehož cílem je zrovnoprávnění s Němci v rámci Habsburské monarchie
- pojem národní obrození až od dob Masaryka
- probíhá i v Maďarsku v téže době

1. fáze národního obrození = obranná, období osvícenství a klasicismu

- vymezení pojmu vlastenectví, ti co byli proti josefínským centralizačním snahám - jazykoví a zemští vlastenci, odmítali se účastnit říšského a zemského sněmu na protest, chtěli rakousko-české vyrovnání, stejně tak jako to měli Maďaři, na protest, že k tomu nedošlo se neúčastní sněmů, zaměřují se na minulost a tradici a vyzdvihují ji

obrana – typický žánr národního obrození, publicistický, řečnický vzorný článek zaměřený na slavnou minulost Čechů a nárek nad bídným stavem jazyka a národa, vyčítavé, místy plačtivé a litošivé, pozitivní vlastenectví bez nenávisti k ostatním národům

Bohuslav Balbín * Obrana jazyka slovanského, zvláště českého

- jezuita, český spisovatel

Karel Thám * Obrana jazyka českého proti zlobným jeho utrhačům

- jazykovědec, básník, překladatel divadelních her

Věda: zkoumání historických nepřesností Kroniky české Václava Hájka z Libočan Gelasiem Dobnerem, na něj navázal Josef Dobrovský

Josef Dobrovský

- z německy mluvící rodiny, česky se naučil až ve škole v Havlíčkově Brodě
- zabýval se českou jazykovědou a historií, literaturou z období Velkomoravské říše, staroslověninou
- zasáhl do sporů o pravost rukopisů
- v otázce obrody češtiny pesimista a skeptik

* **Dějiny českého jazyka a literatury** – psané německy, vývoj historie a literatury, úroveň hodnotí hlavně podle jazyka a jeho bohatosti, nejvíce cení dobu veleslavínskou

* **Zevrubná mluvnice jazyka českého** – psaná německy, položil základy nové spisovné češtiny, stěžejní dílo, za vzor si vzal období veleslavínské

* **Německo-český slovník**

* **Základy jazyka staroslověnského** – „patriarcha slavistiky“

František Martin Pelcl

- první profesor českého jazyka na pražské univerzitě
- optimista v otázce obrody češtiny

* **Nová kronika česká** – vědecko-historické dílo napsané v češtině, kritika kroniky Václava Hájka z Libočan

Divadlo: význam pro rozšíření vlasteneckých myšlenek, navázání na barokní interludia – mezihry, menšina Čechů, nebylo na zaplacení divadla, hodně improvizace, často nepovedené

* **Kníže Honzík** – 1771 uvedení první české soudobé hry, v divadle v Kotcích

Divadlo v Kotcích v Praze v provozu

Bouda – 1786 v Praze na Koňském trhu (nynějším Václavském náměstí) vznikla první česká divadelní scéna, v dřevěné budově, z hygienických důvodů zavřená

Dům U Hybernů – hrálo se česky

Nosticovo divadlo – později Stavovské

- většinou adaptace cizích her, frašky, komedie, „kouzelné“ hry – založené na scénických efektech, uvedení i světových her s mizerným překladem a přizpůsobené českému publiku (Schiller – Loupežníci, Shakespeare – Macbeth)

Václav Thám

- nejvýznamnější osobnost tehdejšího divadla, bratr Karla Tháma, psal divadelní hry (150-200 děl)
- herec, režisér, psal i básně
- většinou překlady a úpravy cizích děl (Kouzelná píšťala po vzoru Mozartovy opery Kouzelná flétna)

* **Břetislav a Jitka aneb Únos z kláštera** – jeho vlastní hra

Prokop Šedivý

- frašky z pražského prostředí, populární

Jan Nepomuk Štěpánek

- navazuje na ně, dramaturg českých her ve Stavovském divadle
- upravoval a překládal cizí hry vyhovující publiku – frašky, rytířské hry, pohádkové hry
- psal hry historické s vlasteneckým výchovným zaměřením

Matěj Kopecký

- kočovné loutkové divadlo
- knihy pro nenáročného čtenáře vycházející z lidové tradice, aby je mohl číst každý, knížky lidového čtení, kalendáře, kroniky

Václav Matěj Kramerius

- hlavní vydavatel beletrie, cílem pobavit ale i vychovat a vzdělávat
- majitel nakladatelství a knihkupectví *Česká expedice* – stala se významným kulturním střediskem, místo setkávání českých vlasteneckých umělců a vědců

vydal např. rytířskou povídku * Štírlfríd a Bruncvík, * Mladý Robinson (adaptace Daniela Defoea), * Letopisy trojanské, * Cestopis Mandevillův

* **Kníha Josefova** – lidovýchovná, napsal sám Kramerius, propagace josefinských osvěcenských myšlenek mezi českým lidem, styl pro efekt z Bible kralické

* **Krameriusovy c.k. pražské noviny** (později vlastenecké) – vydával za účelem výchovy a vzdělání

Básnická tvorba: básně vycházejí v kolektivních sbornících – *almanach*

* **Básně v řeči vázané** – první sborník, sestavil jej Václav Thám, nebylo dostatek básní, a tak byl almanach doplněn dalšími autory, básně Thámovi a jeho přátel v duchu anakreontiky a klasicismu, předem dané literární formy, jazyk neodpovídá vznešenosti formy

Antonín Jaroslav Puchmajer

- sborníky básní po vzoru Dobrovského
- farář, kolem sebe skupinu básníků píšící anakreonskou (ženy, víno, zpěv) lyriku, bajky, balady, ódy, epické rozsáhlé básně z české historie, komický epos – vysoké básně, náměty se nedařily, bajky byly úspěšné

2. fáze národního obrození – ofenzivní - období preromantismu

- nová generace obrozenců, důraz na jazykové pojetí národa – oslabení obrozenecké skupiny, čeština už pouze na venkově, optimistický pohled do budoucnosti českého národa, zájem o historii bez osvícenské skepse, nevadí jim, že prameny nejsou doložené, vznikají i falzifikáty

Josef Jungmann

- Dobrovského slovník už nestačí, potřeba vytvořit novou moderní českou slovní zásobu, Jungmann se toho ujal
- profesor češtiny na gymnáziu, potom rektor pražské univerzity
- za období vrcholu českého jazyka a literatury považuje stejně jako Dobrovský dobu veleslavínskou, za období úpadku naopak baroko
- svou dobu považuje za období rozmachu českého jazyka, optimismus

* O jazyku českém – dva dialogy uveřejněné v časopise

- v prvním rozhovoru Daniela Adama z Veleslavína s Čechem mluvícím ošklivou směsicí němčiny a češtiny a potom s Němcem, který mluví vznešeně a vysvětluje mu, jak došlo ke zkažení češtiny a vzestupu němčiny

- v druhém rozhovoru vlastence Slavomila s Protivou, vysvětluje, proč by se měl Čech učit pořádně česky a nesnažit se německy – nikdy se rodilému Němci nevyrovná a měl by se prezentovat jako Čech

* **Slovesnost aneb Sbírka příkladu s krátkým pojednáním o slohu** – po povolení češtiny na gymnáziích, příručka, chce proměnit češtinu tak, aby mohla vznikat díla vyššího stylu

* **Historie literatury české** – zabýval se i dějinami

* **Slovník česko-německý** – pětidílný slovník, životním dílem, mohl navázat na předchozí slovníky, ale většinu zpracoval sám se svými spolupracovníky (bratři Preslové, Jan Evangelista Purkyně...), přejímal slova ze slovanských jazyků, vytvářel novotvary, oprašoval stará nepoužívaná slova, obohacení jazyka a příznivé ovlivnění jeho dalšího vývoje, všechna slova se neujala

- překlady zahraničních literárních děl, aby napomohl rozvoji jazyka, přeložil např. Ztracený ráj Johna Milтона, dokázal, že se český jazyk může rovnat z ostatními

- sbírání lidové slovesnosti a její básnické napodobování, snaha o lidovost

Historikové:

František Palacký

* **Dějiny národu českého v Čechách i v Moravě** – pět svazků, dějiny českého národa od počátků po nástup Habsburků na český trůn

- smysl dějin vidí v demokratizaci, odpor proti otrocké a poddanské podřízenosti, historicky cenné okamžiky pro něj bylo husitství a činnost jednoty bratrské

- myšlenka panslavismu, politik, nechce, aby české země zanikly v rakouském soustátí, strach o ztrátu vlastní identity, nechce se podřídit

Pavel Josef Šafařík

- historik, myšlenka že slovanské jazyky si jsou podobné jako dialekty, že je jeden základní slovanský jazyk a od něj odvozené dialekty, myšlenka slovanské vzájemnosti

Rukopisy: touha po tom mít nějaké zásadní dílo, národní epos jako mají ostatní národy, středověký epos

Rukopis královehradecký – nalezen v Hradci Králové vydavatelem staročeské literatury a archivářem Václavem Hankou, rukopis šesti hrdinských a historických básní, dvou lyricko-epických písní a šesti lyrických písní, měl být ze 13. století

Rukopis zelenohorský – nalezen v zámku v Zelené hoře, datován do 9. stol., anonymní nález

- rukopisy se staly zdrojem inspirace pro mnoho českých umělců
- za autory považován **Václav Hanka a jeho přítel Josef Linda**
- Dobrovský uznal královehradecký, ale o zelenohorském prohlásil, že je to podvrh

- spekulace o pravosti vyřešeny studií T. G. Masaryka a jeho spolupracovníků, byly prohlášeny za **falzifikáty**, podvrhy, spor se stal celonárodní záležitostí

Básnictví: František Ladislav Čelakovský a Jan Kollár, už se neohlíží na zahraniční tvorbu, ale vytvářejí vlastní a svébytnou

František Ladislav Čelakovský

- vyhovovalo mu psát básně s náměty lidové slovesnosti, sběratel slovanských lidových písní, badatel, básník
- * **Slovanské národní písně** – třídílná sbírka, vytvořeno z jeho sběratelské činnosti,
- * **Mudrosloví národu slovanského ve příslovích** – sbíral slovanská přísloví a rčení
 - ohlasová poezie, chtěl psát básně podle nápodoby lidové poezie, ale nedařilo se mu to, zapojoval tam témata své doby
- * **Ohlasy písní ruských** – přesné napodobení ruské lyriky, oslava Ruska v duchu slovanské vzájemnosti, připomíná hrdinství bojovníku v bitvě s Napoleonem
- * **Ohlas písní českých** – sbírka, více satiry a humoru, nejznámější balada Toman a lesní panna

Jan Kollár

- slovenský evangelík, ambiciózní, populární, vlivný básník
- završuje období národního obrození svým největším básnickým dílem Slávy dcera, otevírá prostor pro romantismus, i prvky romantismu jsou u něj zjevné
- v závěru života profesor slavistiky Vídní, kritizován za panslavismus ve své tvorbě
- * sb. **Básně** – o lásce k Němce Míne
- * **Slávy dcera** – nejznámější dílo Kollára, = dcera bohyně Slovanstva, předzpěv a pět oddílů, předzpěv je napsán podle požadavků vysokého stylu, zbytek knihy snazším veršem, osobní básníkovo dilema, neví, co je jeho srdci blíž, vlast nebo Mína, vyjádření milostné touhy po Míne

Divadlo: přednost lidovýchovné a zábavné formě

Václav Kliment Klicpera

- veselohry, středoškolský profesor, spíš zábavné hry, vyšší styl mu nešel, působil v Hradci Králové – v době národního obrození důležité centrum
- nápadité zápletky, živé ze skutečnosti odpozorované postavy, jednoduchý humor
- * Divotvorný klobouk, * Rohovín Čtverrohý, * **Hadrián z Římsů** – parodie na rytířské hry, * Každý něco pro vlast – první česká konverzační komedie, satira z maloměstského prostředí

Dále...

Magdalena Dobromila Rettigová – autorka píšící převážně pro ženy, o potřebách každodenního života, praktická, proslula svou kuchařkou * **Domácí kuchařka**